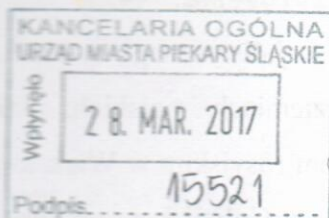

Dyrektor Oddziału
Instytutu Pamięci Narodowej
Komisji Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu
w Katowicach

Szanowna Pani
Marzena Danecka
Geodeta Powiatowy
Miasta Piekary Śląskie

Pismo z dnia: 19.12.2016 r. Znak: GK.6625.2.2016 Nasz znak: BUWKa-6051-28(2)/16. Katowice, ²³03.2017 r.
 (2810)

W odpowiedzi na Pismo z dnia 19 grudnia 2016 r. (GK.6625.2.2016) w sprawie patronów ulic w Piekarach Śląskich w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 1 kwietnia 2016 r. *o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej*, pragnę przybliżyć pokrótce sylwetki patronów, którzy budzą Państwa wątpliwość. Należy jednak w tym miejscu pokreślić, że sygnalizowany w piśmie problem braku uchwał dotyczących nadania nazw wskazanych ulic, tak naprawdę uniemożliwia jednoznaczne zidentyfikowanie osób, które zostały upamiętnione.

Stefan Aleksander Okrzeja (1886–1905) – polski niepodległościowy działacz socjalistyczny, skazany na śmierć i stracony przez rosyjskie władze zaborcze. Urodził się 3 kwietnia 1886 r. w Dębem Wielkim (pow. Mińsk Maz.). W 1904 roku związał się z niepodległościową Polską Partią Socjalistyczną. Uczestniczył w antycarskich demonstracjach, współorganizował strajki robotnicze i akcje solidarnościowe w czasie rewolucji 1905 r. Zgłosił akces do Organizacji Spiskowo-Bojowej PPS, kierowanej m.in. przez Józefa Piłsudskiego. Współorganizował min. wspólnie z późniejszym premierem RP Walerym Sławkiem, uzbrojone grupy bojowe. Uczestniczył w zasadzkach i zamachach na funkcjonariuszy i urzędników carskich. W czasie jednego z zamachów na cyrkuł policyjny w Warszawie i na oberpolicmajstra Karla Nolkiena został aresztowany. Skazano go na karę śmierci i wykonano wyrok na skokach cytadeli warszawskiej. W 25 rocznicę śmierci Stefana Aleksandra Okrzei prezydent RP Ignacy Mościcki za zasługi dla niepodległości Polski odznaczył go pośmiertnie Orderem Odrodzenia Polski.

Referent sprawy: Tomasz Gonet tel: 32 2070700

Instytut Pamięci Narodowej w sposób jednoznaczny rekomenduje pozostawienie tej nazwy, jako honorującej jednego z zasłużonych polskich działaczy niepodległościowych. Nie ma żadnych przesłanek aby nazwę tej ulicy rozpatrywać w kontekście Ustawy z 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej (Dz.U. RP z 2016 r. poz. 744).

Ludwik Waryński (1856 – 1889) był działaczem ruchu socjalistycznego w okresie kształtowania się pierwszych kółek socjalistycznych na ziemiach polskich. Jako dwudziestolatek organizował pierwsze tego typu kółka pod zaborem rosyjskim w Warszawie w latach 1876-1878. Potem prowadził działalność socjalistyczną w Galicji i na emigracji. W 1882 był założycielem i przywódcą Międzynarodowej Socjalno-Rewolucyjnej Partii „Proletariat”, której program łączył w sobie wątki socjalistyczne i anarchistyczne. Głosił hasła solidarności proletariatu rosyjskiego i polskiego w walce przeciw caratowi. Wraz z innym socjalistą, Kazimierzem Dłuskim, przeciwstawiał się tzw. socjalizmowi patriotycznemu (którego zwolennikiem był np. Bolesław Limanowski), kładącemu w pierwszym rzędzie nacisk na odbudowę wolnego państwa polskiego. Uważał się za członka – jak pisał – „jednej wielkiej narodowości bardziej nieszczęśliwej niż Polska, narodu proletariuszy”. Aresztowany we wrześniu 1883 roku został skazany na 16 lat katorgi. W ten sposób w wieku lat 27 został przez reżim carski wyeliminowany z czynnej działalności politycznej. Zmarł w rosyjskiej twierdzy szlisselburskiej w roku 1889. W okresie PRL postać i działalność Ludwika Waryńskiego próbowała zawłaszczyć partia komunistyczna jako rzekomo tożsamą z programem realizowanym przez działaczy bolszewickich i komunistycznych w XX wieku.

Internacjonalistyczne i proletariackie poglądy Ludwika Waryńskiego, prezentowane przez niego w latach 70. i 80. XIX wieku, mogą wzbudzać kontrowersje i dyskusje. Jednakże trudno utożsamiać je z niosącym nową formę zniewolenia totalitarnym systemem komunistycznym, jaki w praktyce powstawał kilkadziesiąt lat po jego śmierci. Jakiegokolwiek spekulacje czy w dobie odzyskiwania niepodległości przez Polskę Waryński wspierałby Lenina i Dzierżyńskiego czy też – jak Kazimierz Dłuski, jego współtowarzysz z lat 70. XIX wieku – czynnie włączyłby się do działań na rzecz Legionów i w proces odbudowy niepodległego państwa u boku Piłsudskiego, byłyby działaniem ahistorycznym, oderwanym od faktów.

Instytut Pamięci Narodowej nigdy nie zwracał się do samorządów lokalnych z propozycjami aby Ludwika Waryńskiego czynić patronem nowych ulic i placów. Jednocześnie Instytut konsekwentnie zwraca się o potraktowanie tej postaci w zgodzie z faktami – bez ulegania stereotypom ukształtowanym przez wieloletni nacisk propagandy z okresu PRL. W związku z powyższym decyzja o pozostawieniu bądź zmianie tej nazwy

Referent sprawy: Tomasz Gonet tel: 32 2070700

należy do samorządu. Jeśli samorząd podejmie decyzję o zmianie tej nazwy - nie powinien w stosownej uchwale powoływać się na normy ustawy z 1 kwietnia 2016 r.

Jerzy Ziętek, ur. 10 czerwca 1901 r. w Szobiszowicach (obecnie dzielnica Gliwic), polityk, urzędnik, działacz komunistyczny, długoletni członek KC PZPR, przewodniczący Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach, wicewojewoda śląski, wojewoda katowicki, zastępca Przewodniczącego Rady Państwa PRL, poseł na Sejm. W okresie powstań śląskich i plebiscytu był członkiem Polskiej Organizacji Wojskowej Górnego Śląska i wspierał działalność Polskiego Komisariatu Plebiscytowego na powiat gliwicki. Wbrew późniejszej legendzie prawdopodobnie nie brał czynnego udziału w walkach zbrojnych. W 1928 r. objął stanowisko komisarycznego naczelnika Radzionkowa. W latach 1931-1935 pełnił mandat posła na sejm (wybrany z listy Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem Józefa Piłsudskiego). Od 1931 r., aż do września 1939 r. pełnił także funkcję naczelnika gminy Radzionków. Związany z obozem władzy popierał politykę sanacji. Po ataku Niemiec na Polskę we wrześniu 1939 r. opuścił Górny Śląsk i trafił do Lwowa. W czerwcu 1940 r. został deportowany przez władze sowieckie do Rybińska, gdzie pracował przy budowie miejscowej elektrowni. Zwolniony, na mocy tzw. amnestii dla Polaków. Jesienią 1942 r. dotarł na Kaukaz, gdzie pracował przy budowie linii energetycznej, a następnie jako robotnik w fabryce esencji octowej nieopodal Groznego. 15 czerwca 1943 r. otrzymał powołanie do wojska polskiego, organizowanego przez komunistyczny Związek Patriotów Polskich, podporządkowany decyzjom Józefa Stalina. Został wcielony do 2. Dywizji Piechoty, gdzie początkowo pełnił obowiązki pisarza kompanii, a następnie tzw. oficera oświatowego. W krótkim czasie został awansowany na zastępcę dowódcy ds. oświatowych 1. Batalionu 6 pp. oraz został dopuszczony do działalności politycznej w ZPP. W październiku 1943 r. otrzymał skierowanie do Szkoły Oficerów Polityczno-Wychowawczych w Siedlcach. Po jej zakończeniu był już podporucznikiem, a w lipcu 1944 r. został awansowany na porucznika. Awans generalski uzyskał w 1971 r. – w 50. rocznicę wybuchu III powstania śląskiego. We wrześniu 1944 r. wszedł w skład Krajowej Rady Narodowej. Pod koniec 1944 r. otrzymał awans na majora. W styczniu 1945 r. był bliskim współpracownikiem czołowego działacza komunistycznego Aleksandra Zawadzkiego, który powołany na stanowisko wojewody śląsko-dąbrowskiego organizował struktury władzy na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim. W latach 1945-1950 Jerzy Ziętek pełnił funkcję wicewojewody śląskiego. To ten okres należy uznać za najbardziej obciążający w jego politycznej karierze. Jako przedstawiciel najwyższych władz w regionie, był odpowiedzialny za proces formowania się i tzw. „utrwalania władzy ludowej” na obszarze Górnego Śląska. Nie ulega wątpliwości, że miał świadomość działalności Urzędu Bezpieczeństwa oraz

Referent sprawy: Tomasz Gonet tel: 32 2070700

funkcjonowania stalinowskiej maszyny skierowanej przeciwko realnym lub domniemanym wrogom nowego ustroju. W czasach stalinowskich jako zwierzchnik Wydziału ds. Wyzwań w Katowicach w znaczący sposób odpowiadał także za realizację polityki wyznaniowej państwa na terenie województwa. Odpowiedzialny był między innymi za wysiedlenie biskupów katowickich. W latach 1950-1964 pełnił funkcję zastępcy przewodniczącego, w latach 1964-1973 przewodniczącego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach, a w latach 1973-1975 wojewody katowickiego. Jego kariera polityczna w powojennej Polsce była ściśle sprzężona z przynależnością partyjną. Od 1945 r. był członkiem komunistycznej PPR, a od 1948 r. PZPR, z przerwą w latach 1949-1953. Od czerwca 1964 r. do lipca 1981 r. był członkiem Komitetu Centralnego PZPR. Po wojnie wielokrotnie był posłem na sejm. Od 1963 r. zasiadał w Radzie Państwa PRL, a w latach 1980-1985 był zastępcą przewodniczącego tego gremium. Od 1949 r. do końca życia pełnił także funkcję wiceprezesa Rady Naczelnej ZBoWiD-u.

Biorąc pod uwagę pełnienie przez Jerzego Ziętkę najwyższych funkcji we władzach wojewódzkich, decydujący wpływ na sprawowanie władzy w regionie, a także jego aktywność na płaszczyźnie partyjnej, nie sposób nie uznać, iż był on symbolem ustroju autorytarnego. W ocenie Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach jego postać wypełnia normę art. 1 ustawy z 1 kwietnia 2016 r.

W celu przybliżenia zarówno postaci Jerzego Ziętkę, jak również lepszego zrozumienia procesu mitologizowania jego sylwetki na przestrzeni kilkudziesięciu lat załączam do niniejszego pisma tekst pracownika naukowego Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN w Katowicach pana dr. Bogusława Tracza „Ślązak-Żołnierz-Gospodarz. Jerzy Ziętek jako przykład mitologizacji politycznej” opublikowany w publikacji pokonferencyjnej Górny Śląsk i Górnoszlązacy. Wokół problemów regionu i jego mieszkańców w XIX i XX wieku, red. Sebastian Rosenbaum, Katowice-Gliwice 2014.

Niestety w zasobie Instytutu Pamięci Narodowej nie znajdują się żadne materiały archiwalne na podstawie których możemy wydać opinię na temat **ulic Juliana Kawalca** oraz **Henryka Londnera**. Nie udało nam się ustalić, kto może być upamiętniony nazwami powyższych ulic.

Ponadto po dokonaniu analizy przesłanego wykazu ulic pragnę zwrócić Państwa uwagę na kilka ulic, które mogą budzić wątpliwość.

Ul. Pierwszej Armii Wojska Polskiego – upamiętnia I Armię WP - związek operacyjny zorganizowany przez władze Związku Sowieckiego wbrew władzom państwowym Rzeczypospolitej Polskiej w 1944 roku. Najpierw powstał pod nazwą „1 Armia Polska w Referent sprawy: Tomasz Gonet tel: 32 2070700

ZSRS”, następnie – po utworzeniu przez Stalina PKWN – przemianowano go formalnie na „1 Armie Wojska Polskiego”. Władze Rzeczypospolitej Polskiej nazywały te jednostki „formacjami powołanymi do życia przez Rząd Sowiecki pod polską nazwą”, oddzielając polityczny wymiar ich wykorzystania przez Stalina od deklarowanego zrozumienia dla losu szeregowych żołnierzy, którzy w tych szeregach się znaleźli. Pierwsze polskie jednostki, złożone z obywateli RP i podległe dowództwu Armii Czerwonej, Związek Sowiecki zaczął tworzyć w maju 1943 r. – wkrótce po zerwaniu stosunków międzypaństwowych z Rzeczypospolitą Polską. Według oświadczenia rządu RP z 13 maja 1943 r. na temat samowolnego organizowania w ZSRS tych jednostek „decyzja Rządu Sowieckiego musi być uważana przez Rząd Polski jako cios w suwerenne prawa państwa polskiego, które wyłącznie ma prawo dysponowania życiem swoich obywateli w szeregach Armii Narodowej”. I AWP powstała 19 marca 1944 roku na mocy decyzji władz Związku Sowieckiego z 13 marca 1944 r. Utworzono ją jako związek operacyjny pod nazwą 1 Armia Polska w ZSRS. Za akceptacją J. Stalina na czele 1 armii postawiono dotychczasowego dowódcę 1 Dywizji Piechoty Zygmunta Berlinga – zdegradowanego dezertera z Wojska Polskiego, który w ramach wewnętrznych decyzji władz ZSRS został mianowany w sowieckich siłach zbrojnych na stopień generalski. W skład 1 Armii weszły trzy dotychczas powołane przy Armii Czerwonej dywizje piechoty (1 DP, 2 DP, 3 DP) oraz nowe jednostki armijne, złożone w większości z obywateli Rzeczypospolitej Polskiej. Zostali oni bezprawnie wykorzystani w ten sposób przez sowieckie dowództwo z pominięciem Naczelnego Wodza i władz państwowych Rzeczypospolitej Polskiej. Dnia 29 kwietnia 1944 r. jednostki 1 Armii zostały przez ZSRS włączone w skład sowieckiego 1 Frontu Białoruskiego. Według stanu na dzień 1 czerwca 1944 roku armia liczyła 76 932 ludzi. Od wiosny 1944 roku była poszerzana o nowe jednostki, w tym o 4 DP, formowaną niemal w całości z obywateli Rzeczypospolitej Polskiej – pochodzących z polskich ziem wschodnich siłą anektowanych do Związku Sowieckiego. Jednostki tej armii były skierowane do walki z Niemcami w centralnej Polsce (Studzianki, Przyczółek Warecko-Magnuszewski, Warszawa, Jabłonna). Wykorzystane były także w desancie na lewy brzeg Wisły w czasie Powstania Warszawskiego, przy czym większość szeregowych żołnierzy była przekonana, że uczestniczą w wielkiej operacji mającej na celu ratowanie Powstania. W rzeczywistości były to jedynie ograniczone działania sowieckie, ukierunkowane na efekt polityczny, a w sensie militarnym – co najwyżej na uchwycenie przyczółków po drugiej stronie Wisły. W październiku 1944 r. na czele 1 Armii Wojska Polskiego Stalin postawił generała Armii Czerwonej Władysława Korczyca. W grudniu 1944 r. zmienił go na generała Armii Czerwonej Stanisława Popławskiego. W 1945 r. 1 Armie skierowało do zajmowania ruin

Referent sprawy: Tomasz Gonet tel: 32 2070700

Warszawy a następnie do walk o przełamanie Wału Pomorskiego, forsowania Odry i Kanału Hohenzollernów oraz do prowadzonych przez Armię Czerwoną walk o Berlin. Po powrocie do Polski 1 Armia została rozformowana. Jej jednostki w większości wcielono do okręgów wojskowych. Natomiast na bazie 4 DP rozbudowano Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego, skierowany do zbrojnej likwidacji oddziałów podziemia niepodległościowego, przeciwstawiających się sowieckiej dominacji w Polsce. Gloryfikacja tego związku taktycznego, bezprawnie wykorzystanego przez Związek Sowiecki (oprócz działań militarnych przeciw Niemcom) do realizacji celów politycznych, rozbieżnych z polską racją stanu, jest czym innym niż upamiętnienie losu żołnierzy, którzy w różnych okolicznościach znaleźli się w szeregach I Armii. Część z nich wywodziła się z jednostek utworzonych przy Armii Czerwonej jeszcze na terytorium ZSRS. Wielu przeszło przez łagry i miejsca zesłania w odległych republikach ZSRS. Uwolnieni na podstawie układu Sikorski-Majski, nie zawsze byli w stanie dotrzeć do miejsc formowania jednostek Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w ZSRR. Części z nich władze sowieckie to uniemożliwiły poprzez zablokowanie dalszej rekrutacji do Wojska Polskiego. Natomiast od 1943 r. władze sowieckie otworzyły drogę do nowych jednostek, tworzonych przy Armii Czerwonej pod polskimi nazwami i przy wykorzystaniu polskiej symboliki narodowej. To mogło oznaczać dla wielu Polaków szansę na powrót do Ojczyzny. Byli kierowani przez sowieckie Wojenkomaty albo też zgłaszali się ochotniczo. Część była przydzielona z szeregów Armii Czerwonej, do której trafili na zasadzie przymusowego poboru. Część żołnierzy 1 Armii pochodziła z przymusowego poboru zorganizowanego na ziemiach polskich. Dla wielu spośród tych wcielanych do armii już na ziemiach wschodnich RP przynależność do jednostek z obowiązującym językiem polskim i występujących pod polskimi znakami narodowymi przy Armii Czerwonej była szansą na uniknięcie wcielenia wprost do jednostek Armii Czerwonej.

Udział w działaniach zbrojnych przeciw Niemcom był zgodny z oczekiwaniami większości zwykłych żołnierzy. Natomiast na oblicze polityczne tych jednostek, na kształt prowadzonej przez aparat polityczno-wychowawczy indoktrynacji, w końcu na sposób wykorzystania ich walk z Niemcami w propagandzie komunistów i w polityce międzynarodowej Związku Sowieckiego – jako zwyczajni żołnierze nie mieli wpływu.

W związku z powyższym, gdyby samorządom zależało na upamiętnieniu w formie nazwy ulicy żołnierzy tych jednostek możliwa jest za pomocą nowej uchwały zmiana nazwy na następujące warianty:

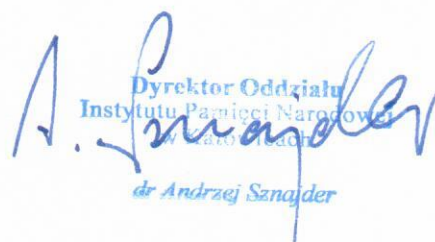
- ul. Żołnierzy 1 Armii Wojska Polskiego

Referent sprawy: Tomasz Gonet tel: 32 2070700

- ul. Żołnierzy 1 AWP
- ul. Żołnierzy I Armii Wojska Polskiego
- ul. Żołnierzy I AWP

W ocenie Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, tak sformułowane nazwy nie będą w sprzeczności z normami art. 1 *Ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej* (Dz.U. RP z 2016 r. poz. 744).

Niestety nie sposób ustalić co jest przedmiotem upamiętnienia w przypadku ulic: **Partyzantów, Konstytucji, Przyjaźni, Wyzwolenia, Rewolucjonistów**. Brak możliwości zapoznania się z uzasadnieniem uchwał o nadaniu tychże nazw uniemożliwia ocenę przedmiotu upamiętnienia. Gdyby uzasadnienia jednoznacznie nawiązywały do systemu komunistycznego oraz implementacji tak zwanej władzy ludowej w Polsce lub bezpośrednio wskazywały formacje o rodowodzie komunistycznym (na przykład partyzantkę komunistyczną – GL PPR, Konstytucję 1952 r., rewolucję październikową), wówczas samorząd powinien przyjąć uchwały z nowym uzasadnieniem nazewnictwa wspomnianych ulic lub podjąć decyzję o ich całkowitej zmianie.

Dyrektor Oddziału
Instytutu Pamięci Narodowej
w Katowicach
dr Andrzej Szanajder

Referent sprawy: Tomasz Gonet tel: 32 2070700